

Adam ROGALA-LEWICKI
Polskie Towarzystwo Geopolityczne

INTEGRACJA EUROPEJSKIEGO PRZEMYSŁU OBRONNEGO

Abstrakt:

Od lat '90 ubiegłego wieku trwa w Europie proces intensywnej konsolidacji sektora zbrojeniowego, początkowo na poziomie krajowym a później międzynarodowym, w celu ograniczenia fragmentacji rynku, biurokracji, zwiększenia potencjału, oraz zmniejszenia kosztów. Przejawem tego procesu jest powstawanie wielkich koncernów, takich jak Airbus Group, koncern MBDA, AgustaWestland, i spółką KNDS. Równolegle trwa proces integracji na poziomie międzynarodowo-prawnym. W 1996 roku podpisano porozumienie w sprawie utworzenia Organizacji Połączonej Współpracy w Dziedzinie Uzbrojenia (OCCAR). Przełomem było także utworzenie w 2004 roku Europejskiej Agencji Obrony, ustalającej jednolite standardy rynku wewnętrznego, zamówień publicznych i transferów. W 2016 roku Komisja Europejska opublikowała komunikat w sprawie przyjęcia Europejskiego Planu Działania na rzecz Obronności. Komisja zamierza budować Europejski Rynek Sprzętu Wojskowego oraz powołać Europejski Fundusz Obronny. Działania te wskazują na kształtowanie się zjawiska „dwóch prędkości”, z czołówką państw zdecydowanych na większą integrację w dziedzinie obronności.

Słowa kluczowe: przemysł zbrojeniowy, współpraca, Europejska Agencja Obrony, konsolidacja, bezpieczeństwo.

Instytucjonalne podstawy konsolidacji

Przemysł obronny w Europie osiąga obroty przekraczające 100 mld euro i zatrudnia bezpośrednio ok. 0,5 mln, a pośrednio kolejny 1 mln osób. Jest czynnikiem silnie wpływającym na poziom zaawansowania technologicznego i konkurencyjność całej gospodarki. W celu wyeliminowania fragmentacji rynku (zjawisko powielania programów i badań w dziedzinie obrony), biurokracji, zwiększenia konkurencyjności na globalnym rynku i redukcji kosztów, państwa europejskie od kilku lat reformują przemysł zbrojeniowy. Zjawisko to wynika z ograniczeń budżetowych na wydatki wojskowe związanych z zakończeniem tzw. wyścigu zbrojeń. Przykładem intensyfikacji kooperacji w Europie było

**Rogała-Lewicki, A., Integracja europejskiego przemysłu obronnego,
Przegląd Geopolityczny, 19, 2017, s. 142-161.**

podpisanie w 1996 roku przez Wielką Brytanię, Francję, Niemcy i Włochy porozumienia w sprawie utworzenia Organizacji Połączonej Współpracy w Dziedzinie Uzbrojenia (fr. *Organisation Conjointe de Coopération en Matière d'Armement*) – OCCAR, do którego dołączyły później Hiszpania i Belgia. Dzięki programom realizowanym w ramach OCCAR powstał m.in. samolot transportowy A400M, transporter opancerzony Boxer, fregatę FREMM i śmigłowiec uderzeniowy Tiger.¹

Od momentu powołania do życia Unii Europejskiej, coraz częściej zwracano uwagę, że organizacja ta posiada predyspozycje do podjęcia współpracy w dziedzinie szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Należy podkreślić, że konkurencyjność europejskiego przemysłu obronnego ma kluczowe znaczenie dla wiarygodności wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony (WPBiO) Unii Europejskiej. Stąd podejmowane są kroki zarówno na poziomie międzypaństwowym (integrujące poszczególne sektory z dziedziny obronności, łączące firmy w ponadnarodowe koncerny), jak i unijnym. W tej drugiej przestrzeni należy zwrócić uwagę wdrożenie ram regulacyjnych w odniesieniu do wewnętrznego rynku obronności, w tym m.in. na kwestie: stopniowego wprowadzenia europejskiego rynku wyposażenia obronnego, utworzenie w 2004 roku Europejskiej Agencji Obrony², czy jednolitych standardów dla zamówień publicznych w dziedzinie obronności i wewnętrznych transferów produktów związanych z obronnością. Działania UE w tym względzie muszą opierać się na art. 352 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE)³. We wrześniu 2004 r. Komisja przedstawiła zieloną księgę w sprawie zamówień publicznych w dziedzinie obronności, której celem było przyczynienie się do stopniowego tworzenia europejskiego rynku wyposażenia obronnego między państwami członkowskimi, który byłby bardziej przejrzysty i otwarty. W zielonej księdze przedstawiono do debaty propozycję, aby obowiązujące obecnie odstępstwo na mocy art. 296 TWE (obecnie art. 346 TFUE) zostało sprecyzowane w komunikacie interpretacyjnym Komisji, w którym zostałyby wyraźniej określone umowy objęte wyłączeniem na mocy tego artykułu. Propozycje znalazły urzeczywistnienie w dyrektywie 2009/81/WE, z tym zastrzeżeniem, że stosuje się ją wyłącznie z zastrzeżeniem

---

¹ <http://www.energetyka24.com/414271.morski-wymiar-konsolidacji-europejskiego-przemyslu-obronnego> (27.12.2016).

² Pełna nazwa to Agencja ds. Rozwoju Zdolności Obronnych, Badań, Zakupów i Uzbrojenia. Powstała ona 12 lipca 2004 roku na mocy decyzji Rady Unii Europejskiej (Council Joint Action 2004/551/CFS).

³ Postępy osiągnięte na drodze ku zastosowaniu zasad rynku wewnętrznego do rynku wyposażenia obronnego zostały zahamowane przez art. 346 ust. 1 TFUE, zgodnie z którym każde państwo członkowskie może podejmować środki, jakie uważa za konieczne w celu ochrony podstawowych interesów jego bezpieczeństwa, a które odnoszą się do produkcji lub handlu bronią. Zob. Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz.Urz. UE C 2012/C 326/01.

**Rogała-Lewicki, A., Integracja europejskiego przemysłu obronnego,
Przegląd Geopolityczny, 19, 2017, s. 142-161.**

art. 346 TFUE. Cel, jakim jest standaryzacja sprzętu obronnego, od momentu powołania Europejskiej Agencji Obrony spoczywa w jej rękach. Z myślą o poprawie wydajności przemysłu obronnego Komisja i Europejska Agencja Obrony sporządzą plan działania służący opracowaniu norm przemysłowych w dziedzinie obronności, a także określeniu możliwości obniżenia kosztów uzyskiwania certyfikatów wojskowych. Inicjatywa ta obejmuje rynek wewnętrzny, politykę przemysłową, badania naukowe i innowacje, zdolności, przestrzeń kosmiczną, energię i handel międzynarodowy⁴.

Wydatki na obronność i handel sprzętem wojskowym

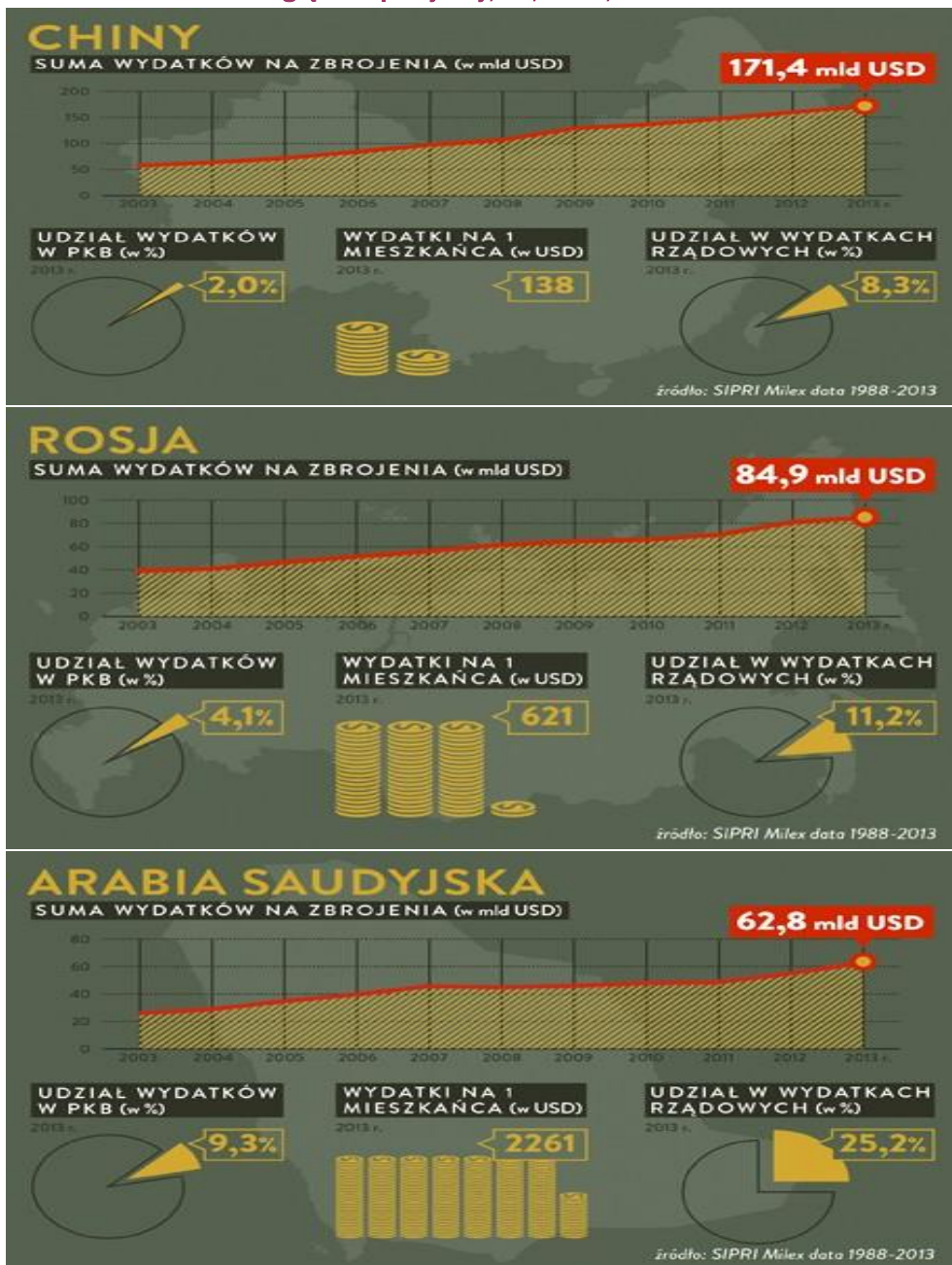
Wiarygodne dane dotyczące wydatków na zbrojenia zawierają coroczne raporty Sztokholmskiego Międzynarodowego Instytutu Badań nad Pokojem (*Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI*)⁵. Największym budżetem na obronność, mimo pewnych ograniczeń wprowadzonych przez administrację Baracka Obamy, mogą pochwalić się Stany Zjednoczone, gdzie co dziesiątego wydawanego dolara przeznaczają się na zbrojenie. Nadal stanowi to ponad 35% światowych wydatków na zbrojenia (Rys. 1; Tab 1).

Rys. 1: Nakłady na zbrojenia 1988-2013 w wybranych państwach

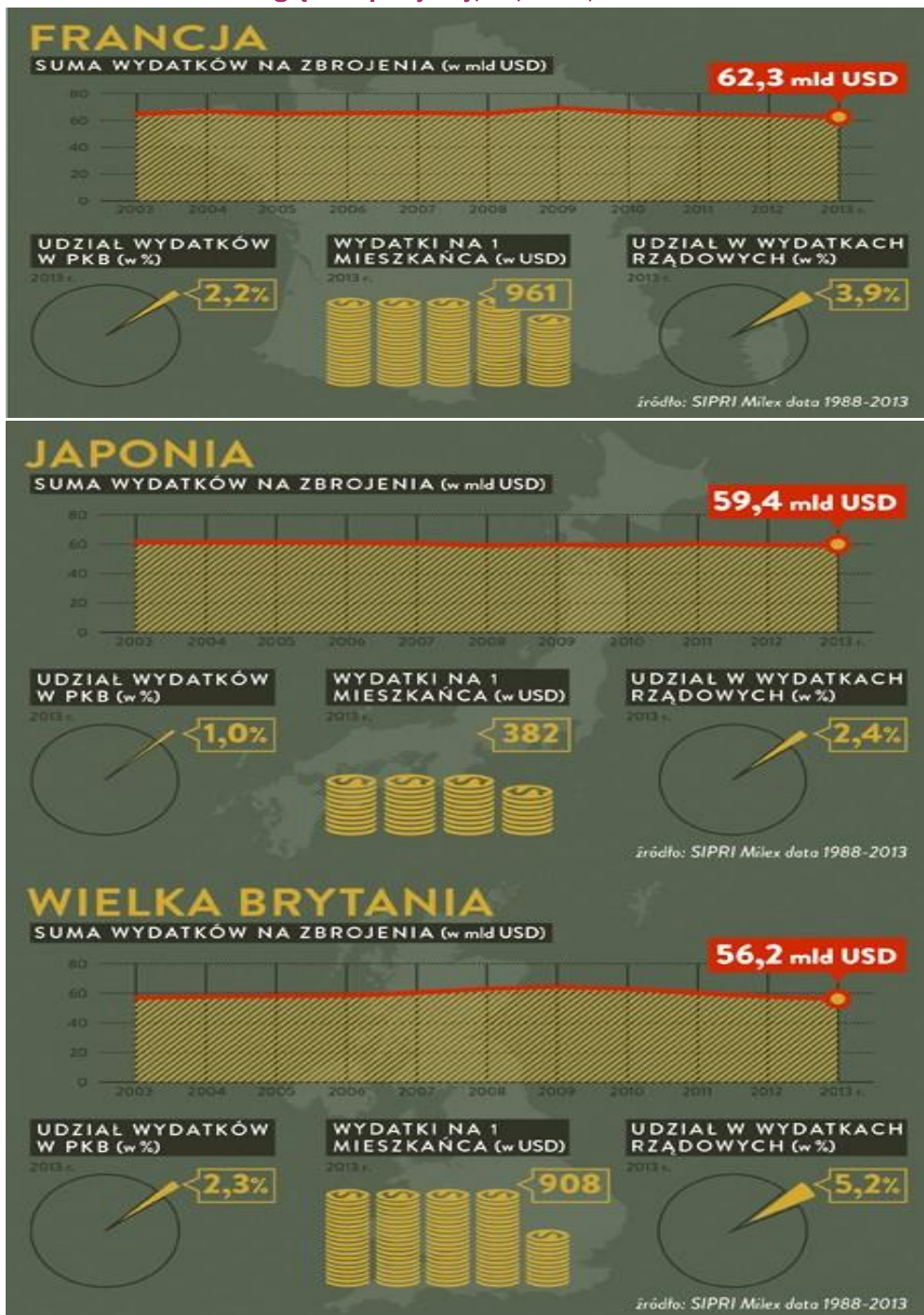

⁴ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/pl/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.9.5.html (27.12.2016).

⁵ Instytut założony w 1966 roku przez szwedzki parlament dla uczczenia 150. rocznicy nieprzerwanego pokoju w Szwecji. Jego celem są badania naukowe nad konfliktami. Długoletnim szefem SIPRI (w latach 1991-2002) był polski dyplomata Adam D. Rotfeld. W roku 1982 instytut otrzymał Nagrodę UNESCO za Wychowanie dla Pokoju (Perlo-Freeman i inni, 2012).

Źródło: http://www.biztok.pl/gospodarka/10-panstw-ktore-na-zbrojenia-wydaja-najwiecej-i-polska_s19312 (28.12.2016).

Tab. 1: Wydatki na zbrojenia w roku 2015

Ranking	Państwo	Armia	Militarne wydatki w mld USD	% PKB
1	 Stany Zjednoczone	Sily Zbrojne Stanów Zjednoczonych	597.0 (663,2 w 2009 r.)	3.3 (4.3 w 2009 r.)
2	 Chiny	Chińska Armia Ludowo-Wyzwoleńcza	215.0 145,8*	1.9
3	 Arabia Saudyjska	Sily zbrojne Arabii Saudyjskiej	87.2 81,9*	13.7
4	 Rosja	Sily Zbrojne Federacji Rosyjskiej	66.4 65,6*	5.4
5	 Wielka Brytania	Brytyjskie Sily Zbrojne	55.5 56,2*	2.0
6	 India	Indyjskie Sily Zbrojne	53.3 48,0*	2.3
7	 Francja	Francuskie Sily Zbrojne	50.9 46,8*	2.1
8	 Japonia	Japońskie Sily Samoobrony	40.9 41,0*	1.0
9	 Niemcy	Bundeswehra	39.4 36,7*	1.2
10	 Korea Pd.	Koreańskie Sily Zbrojne	36.4 33,5*	2.6
11	 Brazylia	Brazylijskie Sily Zbrojne	24.6 24,3*	1.4
12	 Włochy	Włoskie Sily Zbrojne	23.8 21,6*	1.3
13	 Australia	Australijskie Sily Zbrojne	23.6 22,8*	1.9
14	 ZEA	Sily Zbrojne Zjednoczonych Emiratów	22.8 20,1*	5.7
15	 Izrael	Izraelskie Sily Zbrojne	16.1 18,6*	5.4

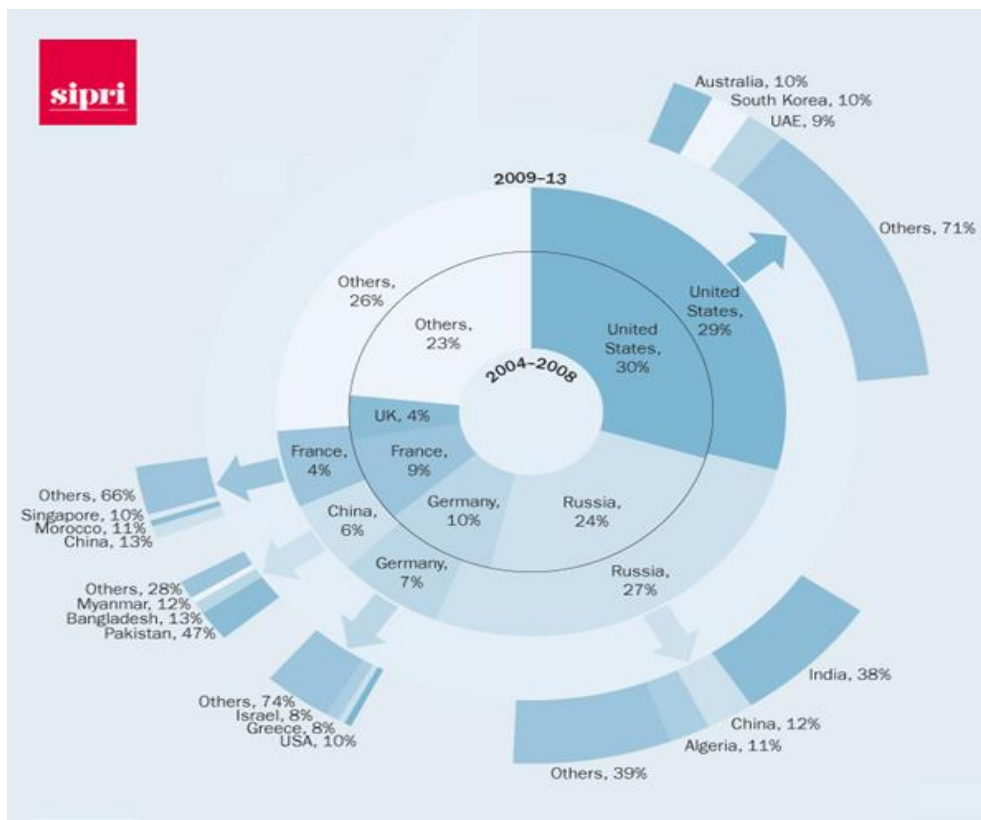
*szacunki International Institute for Strategic Studies.

Źródła: Stockholm International Peace Research Institute – *SIPRI Fact Sheet for 2015*; International Institute for Strategic Studies, *Top 15 Defence Budgets 2015*

W raporcie SIPRI obejmującym lata 2011-15 wskazuje się, że poziom światowego handlu bronią stale wzrasta (poza rokiem 2013). Niekwestionowanym liderem pozostają Stany Zjednoczone, których udział w rynku handlu bronią oscylował na poziomie ok. 30% całego rynku światowego. Koncerny zbrojeniowe USA sprzedają broń do 96 krajów. Wraz z państwami Europy Zachodniej to ponad 60% rynku. Największą firmą zbrojeniową świata jest według SIPRI amerykański Lockheed Martin, który w 2014 roku sprzedał broń za 37,5 mld dolarów. Wyłącznymi odbiorcami broni z USA są państwa

członkowskie NATO i bliskowschodnie państwa sojusznicze jak Turcja, Izrael, Arabia Saudyjska i Zjednoczone Emiraty Arabskie, oraz państwa Ameryki Łacińskiej.

Rys. 2: Eksport broni na świecie w latach 2004-2013

Źródło: www.sipri.org (28.12.2016).

Na znajdującą się na drugim miejscu Rosję przypada ponad 25 % światowego rynku, a jej klientami są 52 państwa. Należy jednak zauważyć, iż rosyjska zbrojeniówka przeżywa rozkwit, a rosyjskie firmy płyną na fali rosnących zamówień z krajowej armii oraz eksportu. Rosja legalnie zaopatruje w uzbrojenie i sprzęt siły zbrojne państw BRICS, Iran, większą część Azji Południowo-Wschodniej oraz państwa Afryki Północnej. Rosja jest wyłącznym dostawcą broni dla Chin, Wietnamu, Korei Północnej, Iranu, Pakistanu, Syrii i Białorusi. Największą dostawę broni i sprzętu wojskowego z Rosji otrzymała w 2013 r. India. Wartość tej dostawy wyniosła ponad 13,6 mld dol. Ciekawostką jest, że w 2013 r. rosyjską broń zakupiły za ok. 16 mln dol. także Stany Zjednoczone (Holtom i inni, 2012). Chiny w latach 2010-14 awansowały na pozycję trzeciego eksportera broni na świecie wyprzedzając Niemcy i Francję. Przypada na nie obecnie ok. 6% światowego rynku. Chińska sprzedaż uzbrojenia

**Rogała-Lewicki, A., Integracja europejskiego przemysłu obronnego,
Przegląd Geopolityczny, 19, 2017, s. 142-161.**

zwiększyła się od 2004 r. aż o 212 procent. W tym czasie eksport niemiecki spadł o prawie jedną czwartą. Udział firm francuskich w rynku wyniósł ok. 5,6 % a niemieckich ok. 5,7 %. Największymi importerzy broni na świecie to India i Chiny. W ramach uzupełnienia należy zauważyć, iż oficjalne źródła wskazują, że rzeczywisty eksport uzbrojenia polskiego w 2014 r. wyniósł 395 068 223 euro, co stanowiło wzrost wartości nominalnej o 8 631 460 mln EUR, czyli o 17,4 % w porównaniu z 2013 rokiem⁶.

Firmy zbrojeniowe państw Unii Europejskiej

Niemcy

Przemysł zbrojeniowy w tym kraju z perspektywy prawnej definiowany jest jako część przemysłu produkującego na potrzeby bezpieczeństwa cywilnego oraz na potrzeby bezpieczeństwa i obrony (*Sicherheits- und Verteidigungsindustrie*). Takie ujęcie sektora zbrojeniowego w szerszą gałąź przemysłu ma na celu głównie nomenklaturowe „zamaskowanie” niepopularnej „produkcji broni”. Wiąże się to także z wyjściem naprzeciw potrzebom niemieckich przedsiębiorstw, którzy produkują zarówno na rynek wojskowy, jak i cywilny, wykorzystując w swojej produkcji cywilnej technologie wojskowe i odwrotnie. Należy zauważyć, iż nie ma w Niemczech jednego dominującego podmiotu na rynku. Do największych firm, które produkują, zaliczyć należy wszystkie widniejące na liście SIPRI stu największych firm zbrojeniowych. Są to m.in. następujące przedsiębiorstwa:

- niemieckie spółki-córki europejskich koncernów Airbus Group i MBDA;
- Rheinmetall Defence - spółka akcyjna założona w 1889 jako *Rheinische Metallwaaren und Maschinenfabrik* w Düsseldorfie. W zakładach w Düsseldorfie, Kassel i Unterlüß wyprodukowano m.in. amunicję do wszystkich niemieckich dział artyleryjskich, uniwersalne karabiny maszynowe MG 42, karabin MG-3 (do dziś używany przez Bundeswehre), samobieżne moździerz Karl Gerät 040, armatę gładko lufową M256, używaną w amerykańskich czołgach M1 Abrams. Obecnie produkuje armatę Mk 20 Rh 202, armatę czołgową Rh-120, oraz haubicę FH-70.
- ThyssenKrupp - koncern zatrudniający około 192 000 pracowników, składający się z 670 osobnych firm rozsianych po całym świecie. Jeden z największych na świecie producentów stali. Spółka powstała w wyniku połączeniu firm Thyssen oraz Krupp w roku 1999 zarejestrowana w Essen oraz Duisburgu. Według danych z roku 2005 23,58% udziałów w spółce należy do fundacji Alfred Krupp von Bohlen und Halbach. W

---

⁶ Eksport uzbrojenia i sprzętu wojskowego z Polski. Raport za 2014 rok, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2015, <https://www.msz.gov.pl/resource/30e06fcd-60a3-4963-aa4f-6a7c4b7e20b4:JCR> (29.12.2016).

**Rogała-Lewicki, A., Integracja europejskiego przemysłu obronnego,
Przegląd Geopolityczny, 19, 2017, s. 142-161.**

roku 2005 do spółki wcielono Howaldtswerke_Deutsche Werft (HDW) z Kilonii. ThyssenKrupp Marine Systems (TKMS) jest obecnie najważniejszym europejskim producentem okrętów. W grudniu 2005 roku ThyssenKrupp zakupiła od BAE Systems 60% udziałów w Atlas Elektronik.

- Krauss-Maffei Wegmann utworzone w 1999 roku w wyniku usamodzielnienia się działu zbrojeniowego spółki Krauss-Maffei AG, produkującej sprzęt wojskowy od lat 30. XX wieku, i połączeniu się z Wegmann & Co. GmbH. Siedziba przedsiębiorstwa mieści się w Monachium. Produkuje m.in. czołgi Leopard 1, Leopard 2, samobieżne zestawy przeciwlotnicze Gepard, bojowe wozy piechoty Puma, transportery opancerzone Boxer i Terrier, bojowe wozy rozpoznawcze Fennek, samobieżne haubice PzH 2000, wyrzutnie raketowe MLRS, samochody opancerzone GFF 4, Dingo, AMPV i Mungo oraz czołgi mostowe Leguan.
- Diehl Defence,- największy niemiecki producent raket i amunicji. Przedsiębiorstwo powstało w 2004 roku z połączenia *Bodenseewerke Gerätetechnik GmbH* oraz *Diehl Munitionssysteme GmbH Co. KG*. Producent m.in.: AIM-9 Sidewinder, IRIS-T, IRIS-T SL / IRIS-T SLS, AGM ARMINGER, LFK NG, PARS 3 LR, Fliegerfaust 2, GMLRS, RIM-116 Rolling Airframe Missile, RBS-15, IDAS, Eurospike, HOPE/HOSBO, SMART, Panzerfaust 3, DM51 Grenade.
- Lürssen Defence - największy wytwórca statków morskich z siedzibą w Bremen-Vegesack. Producent m.in. statków klasy Jaguar, Frankenthal, i Seawolf.

Wśród niemieckich firm sektora zbrojeniowego należy wymienić producentów silników MTU Aero Engines i MTU Friedrichshafen, producenta broni palnej Heckler & Koch, satelitów (OHB-System), urządzeń optycznych (Carl Zeiss), telekomunikacyjnych (Rhode-Schwarz), radiolokacyjnych (Plath), systemów informatycznych (ESG). Na potrzeby wojskowe produkują również Mercedes Benz (podwozia), Daimler (podwozia, ciężarówki, większościowy udziałowiec MTU Friedrichshafen), SAP i IBM (software, bazy danych), Kärcher (systemy dekontaminacyjne, kuchnie polowe) czy Siemens (m.in. systemy telekomunikacyjne) (Gotkowska 2014). Przemysł zbrojeniowy zatrudnia ponad 100 tys. pracowników zatrudnionych bezpośrednio, oraz ok. 150 tys. osób pracujących w firmach poddostawczych i wytwarza ok. 1% PKB Niemiec. Historycznie Bundeswehra była najważniejszym odbiorcą uzbrojenia i sprzętu wojskowego produkowanego przez niemieckie firmy. W 2011 roku tylko 17% produkcji przemysłu zbrojeniowego kierowane było na eksport. Do ok. 2020 roku realizowane będą duże programy (m.in. Eurofighter, A400M, NH90, Tiger), które mają pochłaniać 90% środków na inwestycje.

W związku z nowymi uwarunkowaniami niemiecki przemysł zbrojeniowy zaczyna się reorganizować i przy wsparciu rządu federalnego,

podejmuje działania w kilku obszarach. Niemieckie firmy dążą do: (1) ekspansji na rynki poza NATO i UE, (2) tworzenia fuzji i spółek *joint venture* z przedsiębiorstwami krajowymi i zagranicznymi, (3) tworzenia lepszych warunków do prowadzenia działalności w UE i NATO. W związku z tym niemiecki przemysł zbrojeniowy, ale również niemiecki rząd, zastanawiają się nad możliwymi „strategiami wyjścia” z rozpoczynającego się kryzysu i podejmują działania w kilku obszarach. W ostatnich latach Federalna Rada ds. Bezpieczeństwa wydaje więc pozwolenia na eksport do nietypowych do tej pory i kontrowersyjnych z punktu widzenia polityki wewnętrznej czy zagranicznej odbiorców. Działalność zaś niemieckich firm poza NATO i UE jest w coraz większym stopniu wspierana politycznie, finansowo i szkoleniowo przez rząd federalny, DIHK, BDI oraz BDSV (o której dalej). Wartość eksportu niemieckiego do tzw. państw trzecich od 2011 roku przewyższa wartość eksportu do krajów NATO/UE. Ważnymi odbiorcami niemieckiego uzbrojenia są państwa Zatoki Perskiej – Arabia Saudyjska, Bahrajn, Katar, Kuwejt, ZEA i Oman. Świadczą o tym dostawy haubic samobieżnych oraz czołgów do Kataru (firmy KMW) czy zainteresowanie Arabii Saudyjskiej sprzętem ciężkim dla wojsk lądowych, a obecnie okrętami podwodnymi i patrolowymi (Lürssen), oraz zrealizowany już kontrakt na modernizację infrastruktury saudyjskich służb granicznych (Cassidian)⁷. Niemieckie firmy są zainteresowane również regionem Azji Południowo-Wschodniej, państwami afrykańskimi oraz Rosją. Warto zwrócić uwagę na pogłębiającą się współpracę między Niemcami a Rosją, obejmującą transfer technologii militarnych do państwa spoza NATO. W 2011 roku rosyjski resort obrony i niemiecki koncern Rheinmetall podpisały warty 280 mln euro kontrakt na budowę centrum szkolenia bojowego nowej generacji dla rosyjskich sił zbrojnych w podmoskiewskim Mulino⁸.

Eksport do tzw. państw trzecich jest regulowany politycznymi wytycznymi rządu federalnego ws. eksportu UiSW i wyposażenia i *de iure* może być zatwierdzany jedynie w wyjątkowych przypadkach uzasadnionych konkretną sytuacją i specjalnymi interesami niemieckiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. *De facto* definicja zostawia swobodę decyzji Federalnej Radzie ds. Bezpieczeństwa. Z obecnego stanu prawnego zadowolone jest lobby przemysłu zbrojeniowego (BDSV), które opowiada się za przyspieszeniem procedury wydawania licencji na eksport. Po drugie, niemieckie firmy zbrojeniowe, widzą korzyści w fuzjach i spółkach *joint venture* z przedsiębiorstwami krajowymi lub zagranicznymi. Dobry przykład stanowi utworzenie w październiku 2013 spółki *joint venture* Rheinmetall International Engineering przez Rheinmetall AG i niemiecki koncern Ferrostal (po 50% udziałów). W skład spółki *joint venture* wejdzie Rheinmetall Defence i Ferrostal

---

⁷ <http://consumer.ade-germany.de/> (27.12.2016).

⁸ <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleinmagazineshow/4729?t=KUZNIA-TRENDOW> (9.12.2016).

Industrieanlagen GmbH, która jest aktywna w przemyśle ropy naftowej i gazu m.in. na rynkach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. Po trzecie, niemiecki przemysł opowiada się za stworzeniem lepszych warunków dla prowadzenia działalności w UE i NATO⁹. Dotyczy to chociażby ujednoczenia w ramach UE technicznych procedur sprawdzających, certyfikujących i dopuszczających oraz harmonizacji planowania i zakupów pomiędzy krajami członkowskimi. Wymiar przemysłowy ma niemiecka inicjatywa „enable&enhance” wspierająca partnerów regionalnych poprzez realizowanie szkoleń i przekazywanie broni dla wzmocnienia bezpieczeństwa regionalnego. Proponowane w ramach NATO niemieckie inicjatywy, takie jak *Framework Nations Concept* (koncepcja państw ramowych) zawierają również element przemysłowy. Chodzi o skonsolidowanie i zsięciowanie przemysłu zbrojeniowego w klastrze wokół państwa ramowego (Gotkowska 2014; Jankowski 2012).

W przyszłości w Niemczech należy spodziewać się upraszczania procedur wydawania zezwoleń na eksport uzbrojenia i sprzętu wojskowego za granicę oraz intensyfikacji działań rządu federalnego oraz izb gospodarczych, jako adwokatów interesów niemieckich firm zbrojeniowych za granicą w ramach udzielania wsparcia dla zawierania kontraktów biznesowych. Globalny kryzys gospodarczy w latach 2008-2010 przyczynił się jednak do zacieśnienia współpracy między niemieckimi przedsiębiorstwami zbrojeniowymi.

W październiku 2009 roku wiodące firmy sektora (Rheinmetall, Krauss-Maffei Wegmann, Diehl, ThyssenKrupp, Lürssen) utworzyły Federalny Związek Przemysłu Obronnego RFN (*Bundesverband der Deutschen Sicherheits- und Verteidigungsindustrie, BDSV*), z siedzibą w Berlinie, w którego skład wchodzi 115 przedsiębiorstw, także małych i średnich¹⁰. Celem powstania tej organizacji było utworzenie zaplecza lobbującego, które mogłoby lepiej koordynować współpracę sektora z niemieckimi rządem i parlamentem oraz innymi przedsiębiorstwami europejskimi. Należy się spodziewać, że wpływ federalnego związku na sektor zbrojeniowy będzie systematycznie rósł. BDSV ma za zadanie lobbować na rzecz interesów firm członkowskich m.in. wobec rządu i parlamentu oraz opinii publicznej i w mediach, tak by poprzez integrację środowiska po pierwsze wypracowywać wspólne stanowisko, po drugie wzmocnić pozycję promocyjną w procesie negocjowania kontaktów czy generalnie dbania o interesy branży. BDSV działa jako link pomiędzy niemieckim sektorem przemysłu obronnego, polityką, społeczeństwem oraz przestrzenią medialną. BDSV jest członkiem ASD (*AeroSpace & Defence Industries Association of Europe*), NIAG (*NATO Industrial Advisory Group*) oraz DWT (*Deutsche Gesellschaft für Wehrtechnik; German Association for Defence Technology*).

---

⁹ Zob. <http://bdi.eu/>; <http://www.wirtualnieniemy.pl/tag/federalny-zwiazek-przemyslu-niemieckiego-w-berlinie/> (27.12.2016).

¹⁰ Lista firm należących do BDSV zawarta jest na stronie <http://www.bdsv.org/>

Francja

W raporcie Sztokholmskiego Instytutu Badań nad Pokojem wśród 100 największych producentów wyposażenia militarnego (według przychodów za rok 2011) znajduje się aż 9 firm z Francji, w tym europejski koncern Airbus (wcześniej EADS) z siedzibą w Tuluzie (powstały w 2000 roku w wyniku fuzji francuskiej firmy Aerospatiale Matra, niemieckiej DASA, oraz hiszpańskiej CASA)¹¹. W pierwszej setce światowego handlu sprzętem znajdują się następujące firmy z Francji: Airbus (samoloty, elektronika, rakiety, artyleria, rakiety kosmiczne), Safran (elektronika), Thales (elektronika, pojazdy wojskowe, rakiety, lekka broń, amunicja)¹², DCNS (statki), Eurocopter (samoloty), CEA (samoloty), MBDA France (rakiety), Groupe Dassault (samoloty, rakiety)¹³, Nexter (dawniej GIAT Industries).

Szacuje się, że we Francji działa około 5 000 firm z branży obronnej, które zapewniają ponad 400 000 miejsc pracy, stanowiąc 1/4 potencjału Unii Europejskiej. Warto jeszcze raz wyeksponować, iż sektor zbrojeniowy w większości przypadków, pod względem własnościowym, znajduje się w rękach publicznych. Niemniej równoległe firmy zbrojeniowe są członkami Izb Handlu i Przemysłu (CCI), są także skupione są w Izbach Regionalnych Handlu i Przemysłu (CRCI), oraz na poziomie krajowym w Zgromadzeniu Francuskich Izb Handlu i Przemysłu (ACFCI). Nadto profitują z działalności Francuskiej Izby Handlowej i Przemysłowej za Granicą (CCIFE), Francuskiego Centrum Handlu Zagranicznego oraz Francuskiej Agencji ds. Międzynarodowego Rozwoju Przedsiębiorstw – UBIFRANCE – bez względu na fakt, czy ww. są zorganizowane w formie stowarzyszeń, jednostek budżetowych, czy bezpośrednio podlegają relewantnemu ministrowi. Uznaje się, że francuskie firmy produkują sprzęt wojskowy na najwyższym światowym poziomie. Niezależność od struktur wojskowych Sojuszu Północnoatlantyckiego od 1966 roku (do 1996) pozwoliła Francji rozwinąć ogromny przemysł obronny oparty

---

¹¹ <https://www.sipri.org/yearbook> (28.12.2016).

¹² Koncern elektroniczny dostarczający systemy i produkty wykorzystywane w transporcie lądowym, lotnictwie, wojsku oraz kosmonautyce. Do 2000 Thomson-CSF. Siedziba przedsiębiorstwa mieści się w Neuilly-sur-Seine.

¹³ Zakład produkujący m.in. samoloty wojskowe założony przez Marcela Blocha pod nazwą *Société des Avions Marcel Bloch* (w skrócie *MB*). Po II wojnie światowej Bloch zmienił nazwisko na Marcel Dassault i 20 grudnia 1947 przemianował swą firmę na *Avions Marcel Dassault*. W 1971 r., po przejęciu wytwórni Breguet firma przyjęła nazwę *Avions Marcel Dassault-Breguet Aviation* (AMD-BA), którą w 1990 r. skrócono do *Dassault Aviation*. Samoloty wojskowe: MD 315 Flamant, Dassault MD 450 Ouragan, Dassault MD 452 Mystère II, Dassault MD 453 Mystère III, Dassault MD 454 Mystère IV, MD 550, Super Mystère, Mirage III, Étendard II, Étendard IV, MD 410 Spirale, Balzac, Mirage IV, Atlantic (ATL 1), Mirage F1, Mirage 5, Mirage G, Milan, Mirage G-4/G-8, Alpha Jet, Super Étendard, Falcon Guardian 01, Mirage 2000, Mirage 4000, Mirage 50, Falcon Guardian, Atlantic 2 (ATL 2), Mirage III NG, Rafale, nEURon.
Zob. <http://www.dassault.fr/index.php?docid=2274> (28.12.2016).

na najnowszych technologiach. Warto jednocześnie zauważyć, iż proces przebudowy francuskich sił zbrojnych rozpoczął się w 2008 roku opublikowaniem tzw. Białej Księgi o Obronie i Bezpieczeństwie Narodowym. Księga ujmuje bezpieczeństwo w sposób kompleksowy, wykraczając poza tematykę obrony militarnej. W Białej Księdze dokonano analizy prawdopodobnego rozwoju sytuacji strategicznej w perspektywie najbliższych 15 lat. Zdefiniowano w niej 5 zasadniczych filarów strategii bezpieczeństwa narodowego: (I) wiedza i przewidywanie (*la connaissance et l'anticipation*), (II) odstraszenie nuklearne (*dissuasion nucleaire*), (III) ochrona (*protection*), (IV) zapobieganie (*prevention*) konfliktom i interwencjom, (V) interwencja (*intervention*)¹⁴.

Jak podkreśla Waldemar Kozicki (2011) Francja dąży do zwiększenia roli Unii Europejskiej w zapewnianiu bezpieczeństwa międzynarodowego, czemu ma służyć osiągnięcie zdolności do interwencji na odległym teatrze działań w sile 60 tys. żołnierzy i pracowników wojska na okres 1 roku, oraz osiągnięcie zdolności do jednoczesnego kierowania dwoma lub trzema operacjami utrzymania lub ustanowienia pokoju na różnych teatrach działań.

Włochy

Przemysł zbrojeniowy skoncentrowany jest wokół potężnej państwowej grupy Finmeccanica oraz największego potentata stocznioowego Fincantieri, który dysponuje stoczniami w Monfalcone (Gorzia), Marghera (Wenecja), Sestri Ponente (Genua), Ancona, Castellammare di Stabia (Neapol) oraz Palermo. Finmeccanica z siedzibą w Rzymie zatrudnia prawie 50 tys. pracowników i w 2015 roku odnotowała obrót na poziomie 13 miliardów euro i przychodów na poziomie 527 milionów euro. Leonardo-Finmeccanica jest 9 największym dostawcą broni na świecie. 30.2% udziałów w firmie znajduje się w rękach Skarbu Państwa. Firma składa się z siedmiu pionów operacyjnych: Helicopters, Aircraft, Aerostructures, Airborne & Space Systems, Land & Naval Defence Electronics, Defence Systems, Security & Information Systems. Udziałowcami i kooperantami Finmeccanica są m.in.: AgustaWestland, Alenia Aermacchi, Selex ES, Oto Melara and WASS. Spółka wchodzi w skład joint ventures z DRS Technologies, Telespazio, Thales Alenia Space, MBDA and ATR. Od dnia 1 stycznia 2017 roku Spółka zmieniła nazwę na Leonardo S.p.A. (Fleurant i inni 2015). Zarówno Leonardo-Finmeccanica, jak i Fincantieri są członkiem relevantnych regionalnych Izb Handlowych, Zrzeszenia Przedsiębiorstw Włoskich, jak również korzystają z dobrodziejstw działalności Włoskiego Instytutu Handlu Zagranicznego oraz Związku Włoskich Izb Handlowych za Granicą.

---

¹⁴ Zob. cały dokument: *Defense et la securite nationale, Le Livre Blanc*, http://www.livreblancdefenseetsecurite.gouv.fr/IMG/pdf/livre_blanc_tome1_partie1.pdf (29.12.2016).

Wielka Brytania

Największym potentatem zbrojeniowym na rynku brytyjskim jest firma BAE Systems, powstała 30 listopada 1999 r. z połączenia British Aerospace (BAe) i Marconi Electronic Systems (MES). Dwoma największymi spółkami koncernu są zarejestrowana w Anglii i Walii BAE Systems plc oraz zależna od niej BAE Systems Inc. Koncern posiada swoje placówki w wielu krajach na wszystkich kontynentach. BAE Systems produkuje (samodzielnie lub w koprodukcji): samoloty, np. serii Airbus, BAE Hawk, Eurofighter Typhoon, Lockheed Martin F-35 Lightning II, jednostki pływające np. okręty podwodne typu Astute, lotniskowce typu Queen Elizabeth, niszczyciele rakietowe typu 45, pojazdy opancerzone np. bojowy wóz piechoty M2 Bradley, system obrony antybalistycznej np. elementy amerykańskiego systemu antybalistycznego Ballistic Missile Defense (THAAD), systemy informatyczne np. system operacyjny XTS-400. W przeszłości przedsiębiorstwo produkowało także samoloty Harrier¹⁵.

Konsolidacja na płaszczyźnie Unii Europejskiej

Konsolidacja przemysłu zbrojeniowego w Europie odbywa się nie tylko w obrębie poszczególnych państw. Łączenie grup przedsiębiorstw w celu stworzenia podmiotów mogących realizować wspólne projekty i skutecznie rywalizować na rynkach światowych odbywa się dwuwariantowo: po pierwsze w ramach struktury organizacyjnej Unii Europejskiej, w oparciu o powstałą Europejską Agencję Obrony, po drugie w ramach współpracy przedsiębiorstw krajowych o złożonej strukturze własnościowej. Integracja europejskiego przemysłu obronnego przyjęła zwrot w kierunku dążenia do integracji po stronie sprzedawcy. Przejawem pierwszej z wymienionych tendencji było m.in. podpisanie 27 lipca 2000 roku *The Letter of Intent (LoI) Framework Agreement*. Lista krajów, które brały udział w tej inicjatywie, jest bardzo podobna jak w wypadku OCCAR¹⁶ i obejmuje Francję, Niemcy, Wielką Brytanię, Włochy, Hiszpanię i Szwecję. Głównym założeniem, które przyjęły państwa-fundatorzy było wzmocnienie Europejskiej Bazy Obronno-Technologiczno-Przemysłowej i restrukturyzacja przemysłów obronnych w celu zwiększenia konkurencyjności na rynkach światowych. Jednym z głównych zadań postawionych przed Europejską Agencją Obrony jest utworzenie Europejskiego Rynku Uzbrojenia (*European Defence Equipment Market, EDEM*). Zadanie to wynika z protekcjonizmu w sektorze obronnym oraz z unijnego dążenia do tworzenia europejskiego rynku wewnętrznego w kolejnych sektorach gospodarki. Było to jednym z powodów, dla których w Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej w art. 346 zawarto klauzulę wyłączającą ze względu na istotny

---

¹⁵ Zob. <http://www.baesystems.com/en/home?r=PL> (27.12.2016).

¹⁶ Organisation Conjointe de Coopération en Matière d'Armement – uczestnicy: Wielka Brytania, Francja, Niemcy i Włochy, Hiszpania, Belgia.

interes bezpieczeństwa postanowienia o wolnej konkurencji w zamówieniach zbrojeniowych (taki również znajdował się także we wcześniejszych traktatach). W 2009 roku przyjęto dwie dyrektywy Rady Europejskiej mające na celu ułatwienie transferu uzbrojenia wewnątrz Unii Europejskiej oraz nakładające na państwa członkowskie obowiązek publikowania informacji o otwieraniu przetargów zbrojeniowych, dając szansę na udział firm z całej UE na równych warunkach.

Z kolei przykładem materializowania drugiego wariantu był postępujący proces konsolidacji europejskich gigantów obronnych, którego przełomowym momentem była decyzja o utworzeniu European Aeronautic Defence and Space Company (EADS). Koncern ten powstał w wyniku fuzji niemieckiej DASA, francuskiej Aerospatiale Matra oraz hiszpańskiej CASA (dodatkowo te trzy przedsiębiorstwa dokonały w latach 90 konsolidacji na poziomie krajowym). W ten sposób doszło do połączenia najważniejszych przedsiębiorstw odpowiedzialnych za produkcję lotniczą i kosmiczną w Europie. Uzupełnieniem tego procesu miała być fuzja EADS z BAE Systems, ale proces ten został wstrzymany przez administrację niemiecką, która obok władz francuskich i hiszpańskich była głównym decydującym w procesie decyzyjnym koncernu (jako jeden z kluczowych jego udziałowców). Dodatkowo w 2001 roku EADS, wraz z BAE oraz włoską Alenią, podjął decyzje o utworzeniu MBDA, czyli podmiotu odpowiedzialnego za produkcję systemów raketowych na potrzeby krajów europejskich. Niemalże w tym samym czasie (w 2000 roku) połączyły się również włoska Finmeccanica oraz brytyjska GKN tworząc koncern AgustaWestland. W 2004 roku jedynym udziałowcem tego koncernu stała się Finmeccanica.

Warto zwrócić także uwagę na konsolidację przemysłu stoczniowego. Istotnym krokiem podjętym przez przedsiębiorstwa stoczniowe w Europie, który odpowiadał podobnym procesom w szeroko rozumianym sektorze obronnym, było utworzenie w 2005 roku CESA (*Committee of European Shipyards' Association*), czyli stowarzyszenia przedstawicieli europejskich koncernów stoczniowych. Chociaż CESA skupia nie tylko przedsiębiorstwa zajmujące się budownictwem okrętów wojennych, to jego charakter i cele działania są podobne do tych, które od 2004 roku realizuje ASD (*AeroSpace and Defence Industries Association of Europe*) w branży obronnej. Część z głównych europejskich przedsiębiorstw sektora stoczniowego została włączona do krajowych koncernów zbrojeniowych, ale do tej pory nie doprowadziło to do konsolidacji ponadnarodowej. Przykładami tego procesu są: Kockums w Szwecji, TKMS w Niemczech czy brytyjskie stocznie zintegrowane w ramach BAE Systems. Pozostałe, jak np. hiszpańska Navantia, holenderski Damen, włoska Fincantieri oraz francuski DCNS pozostają odporne na postępującą konsolidację zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym. Wynika to głównie z problematyki zatrudnienia, która w przemyśle stoczniowym, z uwagi na wielkość zatrudnienia, jest niezwykle ważna. Wszelkie próby

ograniczania zatrudnienia spotykają się z protestami społecznymi. Drugim czynnikiem jest sam charakter produkcji okrętowej. Najbardziej wymagającym elementem tego procesu jest integracja wszystkich systemów, w tym np. uzbrojenia, dowodzenia i rozpoznania, a nie sama konstrukcja kadłuba (np. w Wielkiej Brytanii, poszczególne stocznie zostały włączone do koncernu BAE Systems posiadającego zdolności do produkcji wyżej wymienionych systemów, np. uzbrojenia czy dowodzenia). Należy zasygnalizować, że od momentu powołania Europejskiej Agencji Obrony część projektów w dziedzinie bezpieczeństwa morskiego jest prowadzonych w ramach tejże organizacji. Szczególnie warty odnotowania jest fakt, że w Planie Rozwoju Zdolności (ang. CDP – Capability Development Plan), który jest jednym z najważniejszych dokumentów publikowanych przez Agencję. Najważniejszym projektem jest w tym kontekście MARSUR (ang. Maritime Surveillance), polegający na tworzeniu pełnej świadomości sytuacyjnej na obszarach morskich. Oprócz budowania środków rozpoznania morskiego istotne jest również tworzenie platformy do wymiany informacji pomiędzy krajami uczestniczącymi. Należy zauważyć, że filarem współpracy europejskich sektorów zbrojeniowych jest kooperacja niemiecko-francuska (Gotkowska 2014). W 2015 roku nastąpiło połączenie firm Krauss-Maffei Wegmann i Nexter Systems. Firmy utworzyły joint venture z równym udziałem. Największy niemiecki dostawca pojazdów pancernych dla Bundeswehry i jego francuski odpowiednik stworzyły holding, który ma stać się poważnym graczem na światowym rynku zbrojeniowym. Krauss-Maffei Wegmann należy do niemieckiej spółki Wegmann i jest producentem podstawowych czołgów niemieckiej armii – Leopard 2, a różnych także wozów opancerzonych i artylerii. Z kolei Nexter Systems jest częścią francuskiego państwowego konglomeratu Giat Industries i produkuje m.in. czołgi Leclerc. W grudniu 2015 rząd federalny wyraził zgodę na połączenie koncernów i utworzenie spółki o nazwie KMW and Nexter Together – KNDS z siedzibą w Amsterdamie.

Warto zwrócić także uwagę na główne kierunki współpracy francusko-brytyjskiej, chociażby w zakresie odrzutowego bezzałogowca bojowego, pod przewodnictwem BAE Systems na maszynie doświadczalnej Taranis. Działania te stanowią realizacją programu Future Combat Air System (FCAS), na który w latach 2014-2016 oba kraje przeznaczyły 120 mln funtów. Podjęto decyzję o przeznaczeniu sumy 1,5 mld funtów, która do 2025 roku ma pozwolić na budowę prototypu. Ma to być maszyna zdolna nie tylko do lotu, ale również do realizacji zadań rozpoznawczych i atakowania wyznaczonych celów z użyciem amunicji kierowanej. Prototyp FCAS ma charakteryzować się również wysoką autonomią, oraz zastosowaniem technologii stealth, utrudniającej zarówno wykrycie z użyciem systemów radarowych jak i termicznych. W projekcie biorą udział m.in. Dassault Aviation i BAE Systems, Rolls-Royce oraz Thales. Kolejny obszar współpracy, to produkcja rakiet i pocisków manewrujących różnego typu. Od 2014 roku trwają między innymi prace nad raketami

przeciwokrętowymi FASGW(H)/ANL (Future Anti Surface Guided Weapon (Heavy)/ Anti Navire Léger) przeznaczonymi dla śmigłowców morskich. Koncern MBDA podpisał w tym temacie wart 500 mln funtów kontrakt na rozwój i produkcję. Kolejnym wspólnym projektem jest działko 40 mm CTC (Case Telescoped Cannon) na programowalną amunicję teleskopową, wyposażone w innowacyjny obrotowy zamek. Broń zakwalifikowano już jako uzbrojenie dla przyszłych brytyjskich bojowych wozów piechoty AJAX oraz modernizowanych obecnie wozów bojowych Scorpion¹⁷.

Zakończenie

Podsumowując należy stwierdzić, że od lat '90 trwa w Europie proces bardzo intensywnej konsolidacji sektora zbrojeniowego, początkowo na poziomie krajowym, później międzynarodowym (choć nie objął on wszystkich koncernów; np. poza procesem europejskiej konsolidacji pozostał szwedzki Saab). Można zauważyć, że działania te przyniosły istotny wzrost konkurencyjności koncernów, które włączyły się w ten proces. Z drugiej jednak strony, wzrost zamówień, innowacyjności i dochodów szedł również w parze z zamykaniem najbardziej nierentownych przedsiębiorstw. Dodatkowo spowodował on centralizację ośrodków decyzyjnych, przenosząc je do krajów o największym potencjale, czyli przede wszystkim do Wielkiej Brytanii, Francji i Niemiec oraz w pewnym stopniu do Włoch. Trzeba pamiętać, że integracja po stronie sprzedającego, bez równoległe postępującego procesu rozszerzania kooperacji pomiędzy zamawiającymi przynosi gorsze rezultaty niż gdyby te procesy były skoordynowane. Stąd we Francji, gdzie większość przedsiębiorstw jest własnością skarbu państwa, występuje bardziej skuteczna koordynacja działań, ale przykładowo w Niemczech, gdzie większość firm zbrojeniowych jest własnością prywatną jest gorzej pod tym względem. Mimo różnych przeszkód, zawsze rozstrzygającym okazują się być duże zamówienia wymagające współpracy międzynarodowej.

Kwestia przyszłości europejskiej współpracy obronnej jest cały czas tematem debaty politycznej w UE. Kwestia wdrażania europejskiej strategii globalnej (EGS), która ma wzmocnić wspólną politykę bezpieczeństwa i obrony (WPBiO), jest stale „na stole”. Pojawia się także w propozycjach kilku państw UE, wzywających do budowy europejskiego „rdzenia obronnego”. Rysuje się obraz Europy „dwóch prędkości” sektora obronnego. Państwa wzywające do szybkiego pogłębienia współpracy obronnej będą próbowały zrealizować swoje zapowiedzi integracji w wąskiej grupie. Zgłaszane są różne propozycje, m.in: zwiększenia wspólnego finansowania misji w ramach mechanizmu Athena; stworzenia wspólnych funduszy w celu pozyskiwania zdolności wojskowych dla

---

¹⁷ Europejski przemysł zbrojeniowy w praktyce. Paryż i Londyn wzmacniają współpracę, <http://www.defence24.pl/320842,europejski-przemysl-zbrojeniowy-w-praktyce-paryz-i-londyn-wzmacniają-wspolprace> (29.12.2016).

misji WPBiO, takich jak np. środki łączności; reformy grup bojowych UE, a także przekształcenia Eurokorpusu (wspólnej jednostki wojskowej Francji, Niemiec, Belgii i Hiszpanii i Luksemburga oraz Polski, która ukończy proces akcesji do końca 2016 r.) w załączek wspólnych sił zbrojnych UE. W obecnej sytuacji możliwe są dwa scenariusze. Pierwszy to próba uruchomienia mechanizmu stałej współpracy strukturalnej (Permanent Structured Cooperation, PESCO). Zgodnie z Traktatem o UE kwalifikowaną większością głosów Rada może pozwolić, aby grupa państw rozpoczęła przyspieszoną integrację w dziedzinie obronności. Państwa tworzące PESCO zarządzają współpracą samodzielnie, choć poddają się ocenie Europejskiej Agencji Obrony (EDA). Jak wynika z traktatu, PESCO jest otwarte dla pozostałych krajów UE, lecz nie istnieją szczegółowe regulacje dotyczące późniejszego przystąpienia lub selektywnej kooperacji (np. przy wybranych projektach). Uruchomienie PESCO wymagałoby przełamania oporu szeregu krajów. Dlatego bardziej prawdopodobny jest drugi scenariusz – zawarcie umowy międzyrządowej poza traktatami UE, regulującej współpracę obronną sygnatariuszy. Taka umowa wyłączałaby pozostałe kraje z obszaru współpracy w stopniu jeszcze większym niż PESCO, które z zasady ma być otwarte dla innych państw UE i podlegać kontroli EDA¹⁸.

30 listopada 2016 r. Komisja Europejska opublikowała komunikat w sprawie przyjęcia Europejskiego Planu Działania na rzecz Obronności (*European Defence Action Plan – EDAP*). Plan wskazuje, że Unia Europejska potrzebuje wzmocnienia zdolności obronnych państw członkowskich poprzez wspólne pozyskiwanie uzbrojenia i sprzętu wojskowego, rozwój i utrzymanie pełnego spektrum zdolności operacyjnych na lądzie, morzu i w powietrzu. Komisja Europejska chce powołać Europejski Fundusz Obronny (*European Defence Fund*), który ma być instrumentem wsparcia finansowania prac badawczo-rozwojowych. Fundusz będzie się składał z tzw. dwóch okien: (a) *research window* oraz (b) *capability window*. Pierwsze okno będzie polegać na bezpośrednim finansowaniu przez UE projektów B+R. Planuje się, że do 2020 r. budżet w tej części Planu wyniesie łącznie 90 mln euro, a po 2020 r. – 500 mln euro rocznie. Decyzja ta wiąże się z przekonaniem o znaczeniu sektora zbrojeniowego z

---

¹⁸ Dla Komisji istotne jest również wzmocnienie bezpieczeństwa dostaw sprzętu wojskowego, zbudowanie katalogu Kluczowych Technologii Dostępu (*Key Enabling Technologies*), maksymalizacja cywilnych i militarnych synergii pomiędzy poszczególnymi unijnymi politykami UE (*UE policies*). Plan z jednej strony ma ona stworzyć zachęty finansowe dla prac badawczo-rozwojowych w dziedzinie uzbrojenia, a z drugiej wymusić na państwach rezygnację z offsetu (umów kompensacyjnych) i stosowanie procedur konkurencyjnych przy nabywaniu uzbrojenia i sprzętu wojskowego (zgodnie z dyrektywą 2009/81 w sprawie zamówień w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa). Natomiast proponowane wsparcie KE dla przemysłu obronnego to specjalne fundusze – w obecnej perspektywie finansowej Program Przygotowawczy (Preparatory Action), a po 2020 r. Zob W. Pawłuszko, *Komisja Europejska wydała komunikat w sprawie Europejskiego Planu Działania na rzecz obronności*. <http://slsdefence.pl/?p=2391> (30.12.2016).

punktu widzenia zaawansowania technologicznego całej gospodarki (Wilczyński 2013). Drugie okno zakłada dofinansowywanie przez unijny budżet projektów finansowanych z różnych źródeł takich jak budżety krajowe czy budżety samych przedsiębiorstw. Komisja przeznaczy na drugie okno 5 mld euro rocznie. Poprzez Plan Komisja chce również wspierać rynek wewnętrzny w obszarze obronności oraz budować Europejski Rynek Sprzętu Wojskowego (*European Defence Equipment Market*). Plan obejmuje krytykę offsetu jako instrumentu, który prowadzi do niepewności w funkcjonowaniu przemysłu zbrojeniowego (Rachwał 2011). Ponadto Komisja zamierza wzmocnić efektywność stosowania przez Państwa Członkowskie dyrektywy obronnej oraz wymusić stosowanie procedur konkurencyjnych przy nabywaniu uzbrojenia i sprzętu wojskowego (zgodnie z dyrektywą 2009/81 w sprawie zamówień w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa). KE chce to osiągnąć za pomocą uściślonej interpretacji przepisów dyrektywy 2009/81 pozwalających na jej niestosowanie. Chce także kierować do Trybunału Sprawiedliwości UE wybrane decyzje państw o powołaniu się na art. 346 TFUE.

Literatura

- Fleurant, A., Perlo-Freeman, S., Wezeman, P.D., Wezeman, S.T., Kelly, N., 2015, *The Sipri Top 100 Arms-producing and military services Companies 2014*, SIPRI Fact Sheet 2015, <http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1512.pdf>.
- Gotkowska, J., 2014, *Przemysł zbrojeniowy w RFN – nowe uwarunkowania i strategie „wyjścia”*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa.
- Holtom, P., Wezeman, S.T., Wezeman, P.D., Bromley, M., Kelly, N., Buchhold, C., 2012, *International Arms Transfers*, SIPRI, Solna.
- Jankowski, D., 2012, *Rola przemysłu zbrojeniowego w gospodarce RFN*, Biuletyn Instytutu Zachodniego, Nr 86.
- Kozicki, W., 2011, *Reforma Sił Zbrojnych Francji*, Bezpieczeństwo Narodowe, Nr 19.
- Pawluszek, W., 2016, *Komisja Europejska wydała komunikat w sprawie Europejskiego Planu Działania na rzecz obronności*. <http://sldsdefence.pl/?p=2391>.
- Perlo-Freeman, S., Solmirano, C., Kelly, N., Buchhold, C., Wilandh, H., Abdul-Shafi, W., 2012, *Military Spending and Armament*, SIPRI, Solna.
- Rachwał, T., 2011, *Industrial restructuring in Poland and other European Union states in the era of economic globalization*, Social and Behavioral Sciences, Nr 19.
- SIPRI Fact Sheet*, 2015, Stockholm International Peace Research Institute SIPRI, Solna.
- Soroka, P., *Rola nowoczesnych technologii w wyścigu zbrojeń*, Przegląd Geopolityczny, 16, 2016.

Top 15 Defence Budgets 2015. The Military Balance, 2015, International Institute for Strategic Studies, <https://www.iiss.org/en/publications/military%20balance/issues/>.

Wilczyński, P. L., 2013, *Sektor zbrojeniowy jako czynnik rozwoju gospodarki opartej na wiedzy*, Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Nr 21.

Integration of European defense industry

Since the 90s, the process of extensive consolidation of the defense sector continues in Europe, initially at the national level, then internationally. This process is aimed to eliminate the fragmentation of the market, bureaucracy, increase capacity and reduce the costs. The progressive process of linking the European defence giants is for example: (a) the establishment of European Aeronautic Defence and Space Company, currently Airbus Group (merger of the German DASA, the French Aerospatiale Matra and the Spanish CASA), (b) merger in 2001, EADS, together with the British BAE Systems and the Italian Alenia emerging MBDA company, (c) a combination of the Italian Finmeccanica and the British company GKN in AgustaWestland, (d) or linkage in 2015 of companies Krauss-Maffei Wegmann and Nexter Systems (formerly Giat Industries) into the KNDS company. In parallel, the process of integration based on international law continues. In 1996, an agreement was signed on the establishment of the Organisation for Joint Armament Cooperation (OCCAR). The breakthrough was the creation in 2004 of the European Defence Agency, which basic competences are to uniform standards for the internal market, public procurement and transfers in armament market. On 30 November 2016 European Commission published a communication on the adoption of the European Action Plan on Defence. Commission intends to build the European Defence Equipment Market and establish the European Defence Fund, which is to be an instrument of support. The Fund shall consist of two windows: (a) research window, and (b) capability window. The future, however, indicates the formation of the phenomenon of "two-speed" with the leaders of countries determined to run closer integration in the field of defense.

Key words: armament industry cooperation, European Defence Agency, consolidation, security.